

Utbildningsdepartementet

2012-03-30
1 (8)
Dnr 73:2011:1095

Slutredovisning av uppdrag om mål och prov på varje studieväg i svenskundervisning för invandrare (sfi)

Dnr U2011/7297/S

Härmed slutredovisas det reviderade uppdraget om mål och prov på varje studieväg i svenskundervisning för invandrare (sfi) givet i regleringsbrev för Skolverket för budgetåret 2012.

Regeringen gav 2008 Skolverket i uppdrag (U2008/1045/SV) att se över och konkretisera de övergripande målen för sfi, samt målen för kurserna A, B, C och D i förordningen (SKOLFS 2006:28) om kursplan för svenskundervisning för invandrare. Skolverket fick även i uppdrag att utforma och fastställa prov i studieväg 1 kurs B, studieväg 2 kurs C och studieväg 3 kurs D. Uppdraget ändrades slutligen i regleringsbrevet för 2012 (U2011/7297/S).

Detta utgör Skolverkets slutredovisning av det reviderade regeringsuppdraget.

Sammanfattning

Skolverket har under 2011 genomfört ytterligare utprovningar utöver de som genomförts 2010 och 2009 samt utvecklat flera delar av de it-baserade proven. Skolverket har även utvecklat grundläggande funktioner som resultatprofil och statistikmodul. Vidare har Skolverket utrett förutsättningarna för hur it-baserade prov kan utvecklas för elever med funktionsnedsättning. Slutsatsen är att de pappersbaserade proven möjliggör större flexibilitet för elever och anordnare.

De nationella proven ska vara säkra så att innehåll inte sprids, provinnehållet ska vara i linje med kursplanerna och proven ska kunna genomföras hos olika anordnare med olika tekniska förutsättningar. Dessa tre krav leder till de problem som uppstår på skolorna vid provgenomförandet. För att slutgiltigt kunna bedöma de långsiktiga möjligheterna med it-baserade prov föreslår Skolverket att de it-baserade proven ingår i en försöksverksamhet fram till sista december 2014.

Provens tillgänglighet har ökat genom att vissa moment, till exempel förberedelser av datorer inför provet, har blivit mer användarvänliga. Information om hur provgenomförandet förbereds finns tillgänglig både via tryckt material och via webben. Trots detta är såväl lärare som elever ofta osäkra på hur och om de kommer att kunna använda ett helt it-baserat prov eftersom provet kan låsa sig eller ljudet inte

fungera. Detta äventyrar provens funktion som stöd för likvärdig bedömning och betygssättning.

Behovet av utvecklingsstöd till anordnare av it-baserade prov är stort. Ett sådant utvecklingsstöd kunde till exempel utformas i form av teknisk fortbildning eller ekonomiskt stöd till anordnare som inför it-baserade prov i sin verksamhet.

En av fördelarna med it-baserade prov är minskad tidsåtgång för rättning av delprov med automatisk rättning. När provet rättas automatiskt minskar risken för eventuella konflikter som kan uppkomma kring huruvida bedömningen är genomförd i enlighet med bedömningsanvisningarna.

Utredning

Två typer av prov på samma kurs

Tillhandahållandet av två olika typer av prov (it- och pappersbaserade) i sfi, för att pröva samma förmågor inom samma kurs, är en kostsam lösning. Inte bara ifråga om konstruktion och utveckling av de båda provtyperna utan även när det gäller beställning och bokning uppstår en kostnad som är väsentligt högre än vad som gäller för övriga delar av det nationella provsystemet. Utöver detta bidrar de två systemen till en osäkerhet vad gäller till exempel beställning av prov och hantering av resultat vid rapportering till SCB. Detta trots att Skolverket i både tryckt och digitalt material kring proven redovisar hur de olika provtyperna hanteras. I förlängningen kan osäkerheten kring hanteringen påverka säkerheten kring de nationella proven samt likvärdigheten i uttolkningen av resultaten från proven.

En fördel med att tillhandahålla två olika provtyper är att det ger goda möjligheter för anordnare att välja den typ av nationellt prov (it- eller pappersbaserat) som passar eleverna och verksamheten bäst. Denna bild bekräftas av kontakter med lärare och utbildningsanordnare samt av Skolverkets utvärderingar av de it-baserade proven (se nedan). Pappersbaserade prov kan också fungera som reservlösning om de it-baserade proven inte kan genomföras på skolan (till exempel på kvällar, vid nätverksfel eller andra avbrott som kan uppstå).

Sedan hösten 2009 har anordnare kunnat välja om de ska genomföra it- eller pappersbaserade prov. Antalet beställningar av de pappersbaserade proven är avsevärt större än beställningarna för it-baserade prov. Fyra gånger fler elevmaterial för de pappersbaserade proven beställs på kurs C och D medan det för B proven är sex gånger fler elevmaterial som beställs för de pappersbaserade proven. Det är således avsevärt fler pappersbaserade prov som genomförs vilket tyder på att många anordnare inte är förberedda på att helt övergå till att enbart använda it-baserade prov.

Utveckling och utprövning

I enlighet med regeringsuppdragets krav på att utveckla samtliga delar¹ av de it-baserade proven har Skolverket under 2011 bland annat utvecklat det skriftliga

---

¹ Ett prov består av fyra delprov. Varje delprov fokuserar förmågan att läsa, lyssna, tala eller skriva.

delprovet så att det kan genomföras på dator. Delprovet bedöms inte automatiskt utan bedömningen av elevens text genomförs av läraren som gör en kvalitativ bedömning. Från och med 2012 är därmed tre av fyra delprov it-baserade.

Ett av delproven, det muntliga, är inte it-baserat. Förtjänsterna med att digitalisera muntliga prov är enligt Skolverkets mening få. Möjligheten att på ett adekvat sätt pröva kursplanernas mål för muntlig förmåga, där bland annat samtal ingår, är begränsad. Den kvalitativa bedömningen av muntlig förmåga kan inte, på ett tillförlitligt sätt, genomföras digitalt. För en närmare beskrivning av bakgrunden till Skolverkets beslut att inte införa ett muntligt digitalt delprov, se Skolverkets redovisning från den 1 mars 2011. Skolverket vidhåller bedömningen att det muntliga delprovet inte ska genomföras digitalt.

De uppgifter som ingår i de nationella slutproven ska vara utformade utifrån de förmågor och färdigheter som beskrivs i kursplanen. Det innebär att både längre och kortare textavsnitt samt ljudfiler med både tal och samtal behöver ingå som delar i provet. Möjligheten till längre ljudfiler eller videoinslag är alltför begränsade för att proven ska kunna genomföras utan påverkan på provgenomförandet i skolorna. Begränsningarna i skolornas förutsättningar att ta emot data får således konsekvenser för vad som kan ingå i proven. Detta i sin tur påverkar provens tillförlitlighet som stöd för bedömning eftersom proven inte i tillräcklig utsträckning kan avspegla syftet med kursplanen. För andra it-baserade prov, till exempel körkortsprevet, som kan bestå av enbart flervalsfrågor blir det mindre komplext att utveckla it-baserade prov.

Vid utveckling av nationella prov prövas provens innehåll och utformning hos anordnare runt om i landet. I samband med utvecklingen av it-baserade prov har även tekniska aspekter av proven prövats. Skolverket har fortlöpande haft kontakt med flera utbildningsanordnare och fått god återkoppling på hur tekniken fungerar och vilka problem som uppstår.

De utprovningar av prov som genomförs inför provsammansättningen bekräftar Skolverkets uppfattning att många skolor inte har förutsättningar att genomföra it-baserade prov till exempel på grund av att de saknar ändamålsenlig datorutrustning med till exempel tillräckligt kraftfull och stabil uppkoppling.

Proven hos lärare och elever

Skolverket har genomfört två utvärderingar av de it-baserade proven under 2011, en utvärdering med utgångspunkt i lärarenkäter och elevlösningar från genomförda prov under 2010 samt en mindre kvalitativ pilotutvärdering där lärare och elever intervjuats. Båda studierna visar att provens syfte att ge lärarna stöd för bedömning och betygssättning minskar när it-baserade prov används. Vidare bekräftas de tidigare indikationerna på att de tekniska problem som uppstår vid provgenomförandet stressar eleverna och att det finns en risk att de inte får tillräckliga förutsättningar att visa vad de kan.

Utmärkande för lärarnas kommentarer kring de it-baserade proven är att de till allra största del handlar om tekniska problem snarare än om provens innehåll och form.

Lärare upplever att de befinner sig ”utanför” provsammanhanget. Vilket till exempel medför att lärare vid behov inte kan förtydliga instruktioner till uppgifter vilket i sin tur kan medföra att eleverna inte kommer till sin rätt och bedömningen av kunskaperna blir mindre rättvisande i relation till elevens förmåga. Möjligheterna att följa upp provresultat och gå igenom utvecklingsområden med eleverna blir sämre när lärare och elev tillsammans inte kan gå igenom provet utan endast har provresultat att förhålla sig till. Med den utformning proven har idag uppfylls inte provens syfte att ge lärarna stöd för bedömning och betygssättning. Vidare uttrycker lärarna osäkerhet kring om ett helt prov kan genomföras på dator utan avbrott.

För elever som är ovana att arbeta med datorer innebär provgenomförandet en påfrestande situation där det finns risk för att provresultaten inte blir rättvisande.

De exempelprov som finns på Skolverkets webbsida används i stor utsträckning. Dels används de för att eleverna ska bli bekanta med provformatet, dels används de för att avgöra om elever ska genomföra pappers- eller it-baserade prov eller som utvärdering av om eleverna är redo att genomföra det nationella provet. Exempelproven, som endast har till syfte att visa hur ett it-baserat prov går till, används av många lärare som en typ av diagnosmaterial vilket indikerar att det finns ett behov av bedömningsstöd.

Teknisk utveckling under 2011

För att förbättra möjligheterna till snabbare och mer utförlig återkoppling av resultat från de it-baserade proven har Skolverket tagit fram en utförligare resultatprofil². Resultatprofilen kan skolorna ladda ned dagen efter genomfört prov. Funktionen är tillgänglig för alla it-baserade delprov från och med februari 2012. Detta minskar Skolverkets kostnader för administration och bidrar samtidigt till utförligare resultat som blir tillgängliga snabbare.

För att minimera risken för hårdvarukonflikter, vilket bland annat inneburit att ljudet i hörförståelseuppgifter hörts både via hörlurar och högtalare, har Skolverket utvecklat en alternativ lösning till live-cd³. Den sfi-applikation (SFIAPP) som tagits fram håller motsvarande säkerhetsnivå som live-cd men möjliggör för olika datorer och operativsystem att fungera bättre vid provgenomförandet. På så vis kan applikationen bidra till att fler skolor kan genomföra it-baserade prov på ett tillförlitligt sätt.

Som tidigare nämnts har en del i provet utvecklats så att det skriftliga delprovet kan genomföras digitalt. Utprövningar har genomförts i skolor för att säkerställa kvaliteten i delprovet. En funktion kommer att utvecklas för att anordnare ska kunna ladda ned de datorskrivna elevtexterna i en pdf där elevlösningen är avidentifierad. Då texterna är avidentifierade och endast provadministratören har ”nyckeln” är det möjligt att inom ramen för provet bidra till en mer likvärdig bedömning.

---

² Resultatprofilen innehåller resultat från det it-baserade provet på individ- och uppgiftsnivå.

³ Live-cd innehåller samtliga program som behövs för att genomföra sfi-provet. Live-cd möjliggör en likvärdig datormiljö för att provet ska kunna genomföras enhetligt och säkert. Den studerande är via datorn kopplad till en provserver under provtillfället och kan endast arbeta med provet. Datorn är låst för all annan användning förutom tangentbord, mus och hörlurar.

För att kunna följa upp resultat från utprovningar och skarpa prov och på så vis säkerställa provens reliabilitet har en statistikmodul utvecklats.

Tekniska problem med it-baserade prov

De tekniska delarna av proven utvärderades under 2010. Utvärderingen visade att flera tekniska problem upplevdes hos anordnarna. De övergripande intrycken kan sammanfattas med att proven ansågs medföra ett omständligt förfarande, att de var resurskrävande och mindre flexibla än pappersbaserade prov.

Det finns ett flertal hinder som gör att proven inte fungerar lika väl som pappersbaserade prov. En komplicerande faktor är den höga graden av säkerhet kring provens digitala distribution och det påverkar det sätt på vilket provet når och kan genomföras på skolorna. De hinder som uppkommer lokalt på skolorna påverkar provens tillförlitlighet och därmed provens funktion som bedömningsstöd vilket i sin tur påverkar förtroendet för proven. Genomförandet av andra it-baserade prov, till exempel körkortsprovet, sker på andra villkor. Proven genomförs då på särskilda testcentra där både hård- och mjukvara är införskaffade enbart för att genomföra provet och datorerna används inte heller till annat. Vidare ställs krav på att testcentra ska tillhandahålla den hård- och mjukvara som behövs för provgenomförandet. När det gäller de it-baserade sfi-proven kan Skolverket inte påverka skolornas hård- eller mjukvara. Att ställa utökade krav på skolorna är inte möjligt eftersom Skolverket inte kan föreskriva en kostnadsdrivande investering för att genomföra nationella prov.

Likvärdigheten vid genomförandet på olika datorer brister. Exempelvis kan olika skärmupplösning medföra att svarsrutor hamnar på olika platser på olika skärmar. Det i sin tur kan ställa olika krav på läsförmåga för olika personer vid samma prov. Olika datorskrärmar och uppkopplingshastighet påverkar likvärdigheten främst vid läsning av text och när höruppgifter genomförs. Det finns dock tekniska lösningar som ännu inte är utforskade som eventuellt kan förbättra förutsättningarna vid provgenomförandet.

Tillgången till proven är begränsad i jämförelse med pappersbaserade prov. De it-baserade proven erbjuds under en begränsad del av dagen liksom under begränsad tid under året vilket innebär att anordnarna inte kan styra över när proven används. Anordnare som har kvällskurser och undervisning under andra tidsperioder då provsystemet inte är tillgängligt kan inte genomföra it-baserade prov. Ytterligare en begränsning innebär att elever med skyddad identitet inte kan genomföra de it-baserade proven. När utgångspunkten är att de nationella slutproven ska vara it-baserade innebär det att provens tillgänglighet behöver öka och fler prov it-baseras vilket för Skolverket medför ökade kostnader för utökad tillgänglighet, drift och support.

En viktig funktion och fördel med ett it-baserat prov är att så mycket som möjligt blir automatiskt rättat. Den automatiska rättningen av de it-baserade proven kan dock inte på ett tillfredsställande sätt bedöma fritextsvar där eleven själv formulerar sitt svar i delprov där läs- och hörförståelse prövas. För att kunna pröva en fördju-

pad förståelse kan det ibland vara nödvändigt med öppna svarsalternativ även för läs- och hörförståelseuppgifter vilket ännu inte är möjligt med automatisk rättning.

För att kunna möta de skiftande behoven på ett bättre sätt behöver Skolverket fortsatt utveckla och anpassa de tekniska möjligheterna för att genomföra it-baserade prov. Eftersom Skolverket inte kan föreskriva kostnadsdrivande inslag är det inte möjligt att öka kravet på till exempel hårdvara eller uppkopplingshastighet för att prov ska kunna genomföras. För att öka provens validitet genom längre textavsnitt och ljudfiler kan andra tekniska lösningar behöva utforskas för att öka möjligheterna för skolor att ta emot en ökad datamängd.

Anpassning för elever med funktionsnedsättning

Under 2011 har Skolverket lagt särskilt fokus på möjligheten till anpassning för elever med funktionsnedsättning vid nationella prov. I samband med detta undersöktes även möjligheterna att knyta tekniska hjälpmedel till de it-baserade proven. I uppdraget till provkonstruktörerna ingår att sträva efter att prov och provmaterial innehållsligt varierar så att de inkluderar även de grupper som definieras i 1 § diskrimineringslagen (2008:567) för att främja lika rättigheter och möjligheter vid provgenomförandet. Vid utveckling av prov tas hänsyn till hur uppgifter utformas och sätts samman till hela prov och ett kontinuerligt arbete pågår med att se över vilka anpassningar som är möjliga att genomföra så att avsikten med provet inte anpassas bort. I vissa fall kan anpassningar som är lämpliga för elever med funktionsnedsättning även vara användbara för alla testtagare. I sådana situationer införs dessa förändringar i det delprov där det är aktuellt. Det kan till exempel handla om provets utformning och tidsangivelser för enskilda delprov.

Bättre anpassningsmöjligheter med pappersbaserade prov

Utöver de smärre anpassningsmöjligheter som finns för de it-baserade proven så som förstorad text och möjlighet till ökad ljudvolym erbjuder de pappersbaserade proven samma möjligheter men även större variationsmöjligheter för individuell anpassning. Till exempel kan de pappersbaserade proven delas upp i kortare avsnitt eller genomföras under längre tid. Skolorna har även möjlighet att beställa de pappersbaserade nationella slutproven i punktskrift för elever i behov av detta. Från och med 2012 kommer det för de pappersbaserade proven även att finnas möjligheter för läraren att anpassa genomförandet av delprovet i hörförståelse med stöd i hörmanus.

Att pröva det som ska prövas

Anpassning i provsammanhang skiljer sig något från anpassning i andra sammanhang. I till exempel delprovet Läs som är utformat för att pröva kursplanens mål för läsförståelse på svenska kommer inte elevens kunskap att bli prövad mot de uppställda målen för läsning, om texterna läses upp för eleven. Delprovet blir då istället ett hörförståelseprov. Eftersom delprovet varken är utformat eller utprövat som ett hörförståelseprov kan inte resultaten ses som ett stöd för bedömning av vare sig läs- eller hörförståelse om eleven lyssnar till texter avsedda för läsprovning.

Anpassning av delprov för elever med funktionsnedsättning behöver ske med hänsyn dels till vad provet prövar men även till elevens individuella behov. En viktig aspekt vid användning av tekniska hjälpmedel är att eleven är bekant med deras funktion. I en provsituation där själva det it-baserade provet kan bidra till stress kan det bli ytterligare en anspänning om andra hjälpmedel ingår än de som eleven är van vid att hantera. I en situation där eleven inte kommer till sin rätt på grund av teknikstress påverkas tillförlitligheten i provresultaten. Det är således viktigt att utöka kunskapen om hur anpassning av it-baserade prov för vuxna sker och kan ske samtidigt som proven utgör stöd för bedömning och betygssättning

De it-baserade provens möjligheter att tillgodose anpassning i form av tekniska tilläggsmoduler är idag begränsade. Flera olika tekniska lösningar finns tillgängliga genom till exempel fjärrskrivbord. Det är dock inte förenligt med kraven på säkerhet i proven. För att koppla tekniska hjälpmedel till det befintliga provverktyget krävs utvecklingsinsatser i det it-baserade provet.

För att gå vidare med att integrera tekniska lösningar i proven behöver särskilda medel avsättas för löpande uppdateringar och underhåll. Hur provresultat förhåller sig till elevernas vana vid specifika hjälpmedel i en provsituation är en fråga som behöver utredas närmare för att eventuellt kunna välja ut de hjälpmedel som fungerar med den variation av erfarenheter och tekniska lösningar som finns.

Slutsatser

Efter tre års utveckling kan Skolverket erbjuda it-baserade prov. Genom sfi-proven har olika möjligheter och vägar prövats, vilket inte skett på samma sätt i andra prov. Det har givit tankar, inspiration och idéer men också en hel del huvudbry och problem. Utifrån de utvärderingar och den utveckling som skett under 2011 gör Skolverket bedömningen att fortsatt utveckling, investering och kartläggning av de it-baserade proven bör koncentreras till tre områden.

- Utvärdering av det stöd som de it-baserade proven ger för lärares bedömning och betygssättning. Kännedom om hur it-baserade prov synliggör och konkretiserar kursplanerna och kriterierna är en viktig del i bedömningen av de it-baserade provens påverkan på undervisning och bedömning av kunskaper. När proven funnits i tre år ser Skolverket ett behov av att under 2013 utvärdera hur de it-baserade proven fyller sina syften samt vilket stöd för likvärdig bedömning och betygssättning som proven kan ge. I samband med detta bör även de tekniska förutsättningarna för proven utvärderas.
- För att kunna utveckla anpassningsmöjligheter inom de it-baserade proven behöver målgruppen tydligare definieras. Det innebär bland annat insamling av empiri kring hur anpassning av prov för vuxna sker och kan ske samtidigt som proven utgör stöd för bedömning och betygssättning.
- Skolverkets utvärderingar och kontakter med anordnare visar på ett stort behov av stöd till anordnare för att genomföra it-baserade prov.

Under 2012 avser Skolverket att för de it-baserade proven:

- Förbereda för möjlighet att genomföra it-baserade prov även på kvällstid.
- Förbereda för att utveckla användarvänligheten och funktionaliteten i bokningssystemet.
- Förbereda för att utveckla möjligheterna för snabbare resultathämtning samt förkorta tiden mellan bokning av provtillfälle och genomförande.
- Vidareutveckla sfi-applikationen samt förbereda för avveckling alternativt förändring av Live-cd för att följa upp hårdvaruutvecklingen.
- Utveckla och färdigställa ett pappersbaserat prov per kurs i enlighet med den nya betygsskalan samt förbereda för antingen ett pappers- eller it-baserat prov som kan utkomma tidigt under 2013.

För att möjliggöra att slutproven ska vara it-baserade måste utvecklingen vara finansierad fullt ut. Skolverket gör bedömningen att de it-baserade proven även under 2013 och 2014 behöver ingå i en försöksverksamhet. Särskilda medel för teknisk utveckling och investering behöver avsättas med 7,5 miljoner under 2013 och motsvarande summa under 2014. Vidare behöver 12,5 miljoner avsättas för utveckling och konstruktion av tre nationella slutprov per kurs. Sammanlagt innebär detta en kostnad av 20 miljoner kronor för både it- och pappersbaserade prov under 2013. I det fall erforderliga medel inte avsätts för de it-baserade proven har Skolverket inga möjligheter att utveckla och erbjuda sådana prov. Behovet av stöd till anordnare för att införa it-baserade prov ingår inte i ovanstående angivna kostnader.

På Skolverkets vägnar

Ragnar Eliasson
Avdelningschef

Beatrice Ciolek Laerum
Undervisningsråd